

Itaque philosophia moralis propius nos ad *sapientiam*, et ad nostrum ultimum finem perducit.

4° Perutilis est *prudentiæ juris*, *politiciæ* et *œconomiciæ politiciæ*. Et quidem scientia juris studet *positivis* legibus; sed eæ debent investigari juxta relationes suas cum *naturali* lege, de quâ disserit Ethica; alioquin animâ carent nec exhibent aliud nisi molem indigestam præceptorum quæ ex solo pendunt voluntatis arbitratu. Hinc illud Tullii: « *Non a prætoris edicto, neque a duodecim tabulis, sed penitus ex intimâ philosophiâ haurienda est juris disciplina.* » (Leg., l. 17).

Quomodo verò Ethica utilis sit politiciæ et œconomiciæ politiciæ, in Ethicâ sociali declarabitur.

IV. De historia Ethicæ.

6. Ethicæ historia *triplici* periodo continetur: 1ª enim ab ejus origine ad Evangelii prædicationem protenditur; 2^a ab evangelio prædicato ad incunabula rationalismi; 3ª autem a rationalismo ad hanc nostram ætatem.

1° Socrates jure habetur Ethicæ parens; ex cujus manibus Plato et Aristoteles eam fusè docendam suscepère; et Aristoteles quidem præclarè, paucis exceptis, Plato verò non sine multis gravissimis erroribus. — Mox duæ *scholæ* famosiores evaserunt, una Stoicorum, Epicteto et Senecâ illustris; et Epicureorum altera, ducibus Epicuro et Lucretio. — Prior, sensibilibus contemptis, sed minùs innixa Deo quàm ratione, rigidos mores affectabat, hoc usurpans Epicteti: « *Abstine et sustine.* » Posterior autem, nec Dei, nec rationis multùm curiosa, illud amabat Horatii:

Dum licet, in rebus jucundis vive beatus. (L. II, Sat. 6, v. 96).

2° Sed Evangelio prædicato, ipsa *naturalis* Ethica *communior* evasit, *firmiorque* et *honestior*. — Dein, scholastici doctores, et in primis D. Thomas, *juris naturalis* principia

« et se trahit elle-même. » (BOSSUET, *Conn. de Dieu et de soi-même*, c. IV, n. 10).

evexerunt ad scientiæ dignitatem. Nam Aquinas noster ita in moralibus politicisque disciplinis sapientiâ et modo eminet, ut pleræque illius conclusiones theologorum philosophorumque jurisprudentiâ sint consecratæ (1).

3° Exortâ autem *Protestantismi* sectâ, Ethica sese a revelatione sensim emancipavit, duce Thomasio cum aliis; et Kantius *autonomiam* rationis practiciæ proclamavit; in ejus castris hodie militant multi rationalistæ. — Ultrâ progressi sunt *positivistæ*, qui nullâ habitâ curâ rationis aut metaphysicæ, morum disciplinam nescio quam adstruunt, abstractendo prorsùs a Deo, necnon a naturâ, origine ac fine hominis.

Ex quibus Ethicæ fati colligitur quàm profundè dixerit Angelicus Doctor: « Humana sapientiâ tamdiu est sapientiâ, « quamdiu est subjecta sapientiæ divinæ; sed quandò recedit « a Deo, tunc vertitur in insipientiam.. » (In 1^{am} ad Cor., c. xv, lect. 5).

V. De divisione Ethicæ.

7. Ethica jure dividi potest in *generalem* et *specialem*, prout disserit de actibus humanis seu moralibus in univèrsum, vel de variis actibus humanis sigillatim, seu de variis hominis officiis.

(1) Cf. *Histoire de la Philosophie*, S. Thomas, p. 245-250.

ETHICÆ PRIMA PARS

SIVE

ETHICA GENERALIS

8. Ad Ethicam generalem spectat instituere *theoriam* actûs moralis in universum, seu ea elementa determinare quæ omnem actum moralem *constituunt* aut *sequuntur*. — Porro ad theoriam actûs moralis instituendam quatuor veniunt dicenda : 1° de fine actuum humanorum; 2° de illorum moralitate; 3° de normis quibus conformari debent; 4° de illorum consecrariis.

CAPUT I

DE FINE ULTIMO ACTUUM HUMANORUM

9. *Status quæstionis*. Omnia entia creata esse et agere propter aliquem finem, in Ontologiâ (n. 212) probavimus. Porro impræsentiarum quæritur quis esse debeat finis operationis humanæ. At quæstio solvi nequit, nisi prius declaretur quis sit finis ultimus hominis.

10. **Assertio** : *Finis ultimus hominis est Deus* (1).
Probatur 1° ex fine generali creationis.

(1) Cf. S. Th., 1^a-2^a, q. 1-5.

Ex dictis in Cosmologia (n. 30), finis ultimus creationis rerum fuit Deus. Atqui ex probatis in Anthropologiâ (n. 264), homo a Deo creatus est. Ergo Deum pro ultimo fine habeat necesse est. — Quin etiam, ut docet D. Thomas, « creaturæ rationales *speciali* modo habent Deum finem, quem attingere possunt suâ operatione, cognoscendo et amando » (1^a, q. 63, a. 2, c), quod creaturis inferioribus concessum non est.

2° *Ex naturâ propriâ hominis*. Finis ultimus alicujus entis est is in quo ens illud supremam suam perfectionem, ac si intelligentiâ præditum sit, suam beatitudinem invenit. Porro ultima hominis perfectio ac beatitudo in Deo, et in eo quidem solo, inveniri potest.

Probatur *major*, quia omnes alii fines seu omnia alia bona propter finem ultimum quærentur, ipse verò terminat ambitum et appetitum entis, et ultra ipsum nihil enti expectandum vel optandum superest.

Probatur *minor* perspicuâ D. Thomæ argumentatione : « Beatitudo est bonum perfectum, quod totaliter quietat appetitum; alioquin non esset ultimus finis, si adhuc restaret aliquid appetendum. Objectum autem voluntatis, quæ est appetitus humanus, est *universale bonum*, sicut objectum intellectûs est *universale verum*. Ex quo patet quòd nihil potest quietare voluntatem hominis, nisi bonum universale; quod non invenitur in aliquo creato, sed solùm in Deo; quia omnis creatura habet bonitatem participatam. Unde solus Deus voluntatem hominis implere potest... In solo igitur Deo beatitudo hominis consistit. » (1^a 2^a, q. 2, a. 8, c).

3° *Ex insufficientiâ cujuslibet alius finis vel boni*. Enimvero in aliis bonis cùm *singulis*, tum *omnibus*, minimè homo invenit suam ad quam anhelat beatitudinem, ut constat experienciâ non illorum duntaxat qui bonis terrenis imperfectè fruuntur, sed illorum etiam qui, ut Salomon ipse, nullâ voluptate carent, omnibus honoribus cumulantur, scientiâ eminent et infinitis divitiis abundant (1). (Cf. Theol.

(1) Lege *Ecclesiasten*, in quo illud argumentum evolvitur quàm eloquentissimè.

nat. n. 28). Nec mirum; cùm enim homo bonis creatis omnibus major sit ac sublimior, ab iis impleri minimè valet.

11. Corollarium. Ex dictis sequitur oportere, ut monet D. Thomas, « quòd *tota* humana vita *ordinetur* in optimum et ultimum finem humanæ vitæ ». (*In I. Ethic.* lect. 2), scilicet in Deum. Et ratio est quia omnia, *virtualiter* saltem, ad finem ultimum referri debent. At verò humana vita in Deum nequit *tota* referri, nisi faciamus Illius voluntatem qui nos propter seipsum creavit.

Quamobrem egregia verba quibus clauditur Ecclesiastes *summam* continent Ethicæ vel *naturalis*: « *Finem loquendi pariter omnes audiamus: Deum time et mandata ejus observa; hoc est enim omnis homo.* » (XII, 13).

CAPUT II

DE MORALITATE ACTUUM HUMANORUM

12. Actus humani spectati *moraliter*, *boni* dicuntur vel *mali*; quare præstat disputare de actuum humanorum bonitate et malitia. Quod ut præstetur accuratè, quærere licet: 1° utrum existat reale discrimen inter bonum et malum; 2° quænam sit boni et mali natura.

ARTICULUS I

De existentia discriminis bonum inter et malum.

13. Errores. Recentes quidam, inter quos positivistæ, fautores *evolutionismi* ac professores scholæ vulgò *historicæ*, contendunt ideam boni et mali minimè niti in rerum naturâ, sed potiùs ab homine ipso effici, ac variam esse popu-

vario societatis momento aut populorum civili cultu; in initio quippe homines, utpote sylvestres, omnia pro licitis habebant, deinde verò animadverterunt quosdam actus esse societati utiles, v. g. temperantiam, alias autem nocivos, v. g. furtum; unde priores dixerunt bonos, imo obligatorios, posteriores autem malos et vitandos; sic Renan, Stuart Mill, Spencer, alii.

14. Assertio: *Viget reale et objectivum discrimen inter bonum et malum morale.*

Prob. 1° *ratione*. Enimverò ut ratio observat objectivum discrimen inter verum et falsum, ita etiam inter bonum et malum, v. g. ex ipsâ naturâ, minimè verò ex utilitate percipit atque affirmat Deum esse colendum, honorandos parentes, fidem servandam; econtrario adversari ordini blasphemiam, calumniam, furtum et alia ex hoc genere permulta. Nec prisca homines aliter ac nos de actibus istis judicaverunt.

2° *Testimonio conscientie*, et quidem multiplices, quatenus aspectus actus boni et mali diversos in nobis sensus excitat. — Si quis opem fert misero, sese pro patriâ morti devovet, honorem divitiis, aut pudorem vitæ præfert, eum probamus, amamus vel etiam admiramur. Si quis e contrario amicum prodit, parentes inhonorat, vel innoxium occidit, eum improbamus, et movemur irâ vel odio. — Item, si de nobis res sit, ante actionem deliberamus utrum liceat necne; inter agendum, dubitamus vel sumus alacres; postquam egimus, plaudimus nobis, si bona fuerit actio; si mala, pœnitentiâ et remorsu afficimur, ac nobis ipsis videmur *contemptibiles*. Porro sensus illi ab *utili* ac *nocivo* alieni sunt, ut conscientia testis est, sed ab *ideâ honesti* et *inhonesti* originem habent.

3° *Populorum consensione*. Quippe si variorum populorum *idiomata* spectes, occurrit nomen boni et mali; si *leges*, actus quidam ab iis præcipiuntur, alii prohibentur ac puniuntur, ut ordini consentanei vel adversi. Sed consensus ille populorum unanimis, in re gravissimi momenti et passionibus adversâ, non potest esse nisi vero consentaneus.

15. *Obj.* Apud gentes *feras*, nulla inveniuntur vestigia moralitatis; apud *excultiores*, ingens discordia in judicandis actibus moralibus, dum aliæ eos bonos habent quos aliæ malos reputant. Porrò hæc probant notionem boni ac mali esse relativam ac variabilem.

R. neg. 1^{am} *part. maj.*, *neg. min.* — 1° Equidem apud gentes *feras* flagitia contra naturam inveniuntur; sed id minimè probat eas nescias esse boni et mali, sed tantum passionibus suis indulgere. Nam haud rarò accidit homines scios in malum ruere, reclamante quanquam conscientia. — 2° Gentes quædam aliquos actus *particulares* in se malos probant, quia mancâ principiorum ethicæ *interpretatione* vel *applicatione* eos existimant bonos. Unde nihil concludi potest contra distinctionem inter bonum et malum. — 3° Populi humaniores discordant quidem circa principia juris naturalis *secundaria*, non autem circa principia *primaria*; et progressu temporum necnon conjunctiore societate initâ, magis ac magis conveniunt etiam circa principia juris naturalis *secundaria*, ut constat ex *jure gentium*.

ARTICULUS II

De naturâ boni et mali (1).

Ad gravem eam quæstionem persolvendam, præstat 1° varias opiniones referre; 2° falsas refellere; 3° tueri veriozem, et 4° declarare supremam regulam boni et mali.

§ I. — Referuntur variæ opiniones de naturâ boni et mali.

16. Ad triplex *genus* revocari valent varia philosophorum systemata de naturâ boni ac mali: alii enim eam repetunt ex sensibus, alii ex voluntate, alii ex ratione.

17. I. Sententia quæ boni et mali naturam ex *sensibus*

(1) Cf. *Le Kantisme et le Positivisme*, c. 8, p. 285-290.

derivatur, triplicem formam induit: 1^a vocari potest sensualismus *voluptarius*, 2^a sensualismus *utilitarius*, 3^a autem sensualismus *moralis*.

Qui priorem sensualismi speciem tenent, vel bonum reponunt in voluptate *corporeâ*; ita Aristippus et Helvetius; vel in voluptate *generatim*, tum physicâ, tum etiam nobiliori; ita Epicurus, qui docet finem hominis esse voluptatem, virtutemque bonam non esse, nisi quatenus ducit ad voluptatem. Quare id propriè bonum est, quod, omnibus pensatis, *majorem, securiorem, firmiorem ac nobiliorem* affert voluptatis summam.

Schola *utilitaria* tenet bonum idem esse atque *utile*, malum verò idem atque *noxium*. At Bentham et Stendhal bonum ponunt in utilitate cujusque *privatâ*, dum Comte, Littré, Stuart Mill et cæteri positivisti in utilitate *communitatis*, vel generis humani, aut *speciei*, ut ait Littré.

Demum Spencer bonum reponit in quodam *æquilibrio* inter utilitatem privatam et utilitatem communem, ita ut homo *sibi et aliis* simul vivat.

Sensualismus *moralis* propugnatur a Smith, Hutcheson et Reid. — Smith docet bonum esse id quod *sympathiam*, malum quod *antipathiam* nostram movet.

Hutcheson autem ac Reidius tenent bonum esse quod consonat facultati *speciali*, quam sensum *moralem* vocant.

18. II. Qui repetunt bonum et malum a voluntate, hauriunt illud vel a voluntate *humanâ*, nimirum a pactis, opinionibus, aut legibus hominum; vel a voluntate *divinâ*, seu a libero Dei beneplacito. Prior opinio præcipuum fautorem habuit Hobbes; posterior Ockam, Scotum, Gerson et Puffendorf.

19. III. Scholastici docent bonum niti in rerum ordine apprehenso a ratione humanâ, quatenus ipsa pendet a divinâ ratione.

§ II. — Refelluntur falsæ opiniones de naturâ boni et mali.

20. Assertio 1^a: *Falsus est sensualismus qui bonum in voluptate reponit.*

Ad mentem *Aristippi*, confundit hominum bonum cum brutorum bono, quia totum illud reponit in delectatione corporeâ; ad mentem *Epicuri*, subjicit rem superiorem, nempe virtutem, rei inferiori, scilicet voluptati. — At contra conscientia nos remordet, non cum rationi delectationem, sed cum delectationi rationem subjicimus. — Insuper, bonum morale constituitur *ex seipso*, habet in se rationem *finis*, ac potest indifferenter vel delectationem afferre, vel præbere se austerum, inimicum voluptati.

21. Assertio 2^a : *Falsus est sensualismus utilitarius, sive in privatâ, sive in communi utilitate reponat bonum, sive in æquilibrio inter utilitatem privatam et communem.*

PROB. 1^a PARS. Si bonum in privatâ utilitate situm est, ergo *particulare præfertur universali*, et *devotio* vel jam laudanda non est, vel *habenda* ut forma politioris cujusdam *egoismi*, nimirum si *dicatur* eum qui sese pro aliis devovet, etiam tum propter seipsum agere, nempe aut ob aliorum æstimationem, aut ob *scientiæ* gaudia. Verùm inepta est hujusmodi explicatio, cum *multi*, in actu devotionis, seipsos omnino posthabeant, nec *attendant* nisi vel ad *aliorum* bonum, vel ad *honesti* decorem.

PROB. 2^a PARS. 1° Homines plerique ignorant quid utilius sit patriæ et *generi* humano; ergo utilitas communis est regula moralitatis *plerisque* ignota. — 2° Etiam si omnes cognoscerent quid sit *societati* aut humanæ speciei utilius, non tenerentur tamen *ad* abdicandum amorem rei privatæ, et ad solas alienas aut *publicas* res curandas. Nam singuli habent *proprium* finem, *ad* cujus assecutionem merito suas operas conferunt.

PROB. 3^a PARS, quia 1° *Spencerii* opinio nititur in *falsâ hypothesisi evolutionismi materialistici*, quæ nullam distinctionem essentialem *admittit* inter varia entia seu regna mundi et diversas eorum *actiones*, et asserit *naturam* ab inferioribus ad superiora, a *simplici* et *homogeneo* ad *compositum* et *heterogeneum* paulatim ac sine sensu transire, et similiter moralitatem hominum, *pro* variis locis ac temporibus, *pedetentim* evolvi ac transire ab *egoismo*, seu amore utilitatis *propriæ*, ad amo-

rem utilitatis *communis* (seu, ut aiunt, *altruisme*), donec ad utriusque *æquilibrium* demum perveniat.

2° Inducit ethicam merè *relativam*, pro locis ac temporibus *mutabilem*, imò et *indeterminatam*, cum nemo definire possit *in quo præcisè* consistat *æquilibrium* utilitatis privatæ et communis et quomodo prior cum posteriore valeat componi.

22. Corollarium. *Sensualismo utilitario*, quamcumque formam induat, duo *generatim* objicienda sunt : 1° scilicet quòd omni caractere morali destituat actiones quæ referuntur ad Deum, qui tamen, ut infra (n. 27) videbitur, est *fontis* ipse et *præcipuum* moralitatis *objectum* seu *terminus*; — 2° quòd utile confundat cum *honesto*. At verò, etsi utile cum honesto sæpe societetur, tamen ab eo sejungi potest, et ab eo specificè secernitur. Quippe honestum habet rationem *finis*, et est *propter* se amabile; utile autem habet solum rationem *medii*, nec nisi *relative* amabile seu bonum est, quatenus nempe ad finem perducit. Hinc Tullius : « Honestum id in-
« telligimus quod tale est, ut detractâ *omni* utilitate, sine
« ullis præmiis fructibusve per seipsum possit jure laudari. » (*De fin. Bon. et Mal.*, l. II, c. 14. — Cf. S. Th. 2^a 2^æ, q. 145, a. 3, c).

23. Assertio 3^a : *Falsus est sensualismus moralis* (1).

1° Bonum est aliquid *objectivum*, absolutum et necessarium; sensus autem aliquid *subjectivum*, relativum et contingens. — 2° Bonum est *intrinsicum* actioni, sensus autem est ei *extrinsecus*, siquidem pendet a dispositione *subjecti* emotionem recipientis. Unde, ut notat Royer-Collard, eadem actio posset esse bona, mala aut indifferens, pro affectione spectatoris (2). — 3° *Sympathia* vel *antipathia* spectantium

(1) Cf. *Le Kantisme et le Positivisme*, c. 8, p. 264 et seq.

(2) « Que la morale soit toute dans le sentiment, rien n'est bien, rien n'est mal en soi; le bien et le mal sont relatifs : les qualités des actions humaines sont précisément telles que chacun les sent. Changez le sentiment, vous changez tout : la même action est à la fois bonne, indifférente et mauvaise, selon l'affection du spectateur. Faites taire le sentiment, les actions ne sont que des phénomènes physiques : l'obligation se résout dans les penchants, la vertu dans le plaisir. (*Œuvres de Reid.*, t. III, p. 410, 11).

nihil aliud esse videtur nisi hominum *opinio*, quæ mutabilis ac varia est, et sæpenumero fallax.

24. Assertio 4^a : *Falsum est systema quod bonum et malum repetit ex libero hominum pacto vel civili lege.*

1° Bonum concipitur ut absolutum et immutabile, dum hominum leges sunt diversæ, quandoque oppositæ, necnon variabiles. — 2° Inter leges humanas non paucae exstiterunt et etiam nunc existunt injustæ. Ergo leges humanæ supponunt *supra se* normam aliquam justæ supremam et indeficientem, a quâ judicentur et ex quâ mutentur suam vim, nedum ipsæ illam constituent.

25. Assertio 5^a : *Falsum est systema quod rationem boni ac mali ex libero Dei arbitrio repetit (1).*

1° Falso nititur *fundamento*, in eo scilicet quod omnes rerum essentialiæ a liberâ Dei voluntate pendent. Hoc porro alienum a veritate esse probavimus in Ontologiâ (n. 34). Si autem bonum, ut verum, *absolutum* quiddam et *necessarium* præ se fert, pendere nequit a mero voluntatis divinæ decreto.

2° Et verò, quædam sunt quæ Deus *debit* præcipere homini, quædam contrâ, quæ *debit* prohibere. Deus namque, hominem creando, *debit* ei finem aliquem præstituire. Ergo *debit* etiam ei præcipere actus ad attingendum hunc finem necessarios, et eum arcere ab actibus huic fini contrariis. Quocirca *necessariò* boni sunt actus quibus homo ad finem suum ducitur, et *necessariò* mali, quibus avertitur a suo fine. Et ut exemplum sumamus, nemo concipit potuisse Deum, si voluisset, præcipere adulterium, prohibere parentum amorem, aut licitam facere blasphemiam.

26. Illud ergo assertum principii loco habeatur : *Quædam præcipiuntur vel prohibentur, quia bona vel mala sunt, quædam contrâ bona vel mala sunt, quia præcipiuntur vel prohibentur.*

§ III. — Declaratur vera sententia de naturâ boni et mali.

27. Assertio : *Bonitas et malitia prædicatur de actibus hu-*

(1) Cf. *Le Kantisme et le Positivisme*, c. 8, p. 279, 285.

manis per comparisonem eorum ad rationem, quatenus ipsa proximè pendet ab ordine rerum objectifo, ultimò verò a divinâ ratione.

PROB. 1ª PARS. Bonum proprium cujusque entis illud est quod principio illius naturæ *specifico* respondet. Atqui principium specificum naturæ hominis est ratio. Ergo proprium hominis bonum est bonum rationale, seu, ut ait S. Thomas « bonum hominis est secundum rationem esse, malum autem, « quod est præter rationem. » « Quocirca in actibus, bonum « et malum dicitur per comparisonem ad rationem. » (1^a 2^a, q. 18, a. 5, c).

Hinc sequitur inferiora et sensitiva bona, si homini congruere velint, ad rationale bonum subordinari debere. Omnes enim alicujus entis potentiæ atque inclinationes ad potentiam aut inclinationem potissimam subordinentur necesse est.

PROB. 2^a PARS, quia ratio ipsa subjicitur ordini rerum objectifo, ipsarum essentialiâ innixio; cui proinde sese debet attemperare. Itaque bonæ vel malæ dicuntur actiones humanæ, prout earum objectum convenit vel adversatur rationi.

Hinc patet illam moralitatis regulam a *subjectivismo* kantiano longè declinare, et esse *universalem*, non autem *particularem*. Quippe non soli homini convenit, sed æquè convenire posset omni enti ratione prædito.

PROB. 3ª PARS, quia ratio humana, *in lineâ rationis*, non est suprema neque ultima, sed essentialiter pendet a divinâ ratione, cujus est *participata* similitudo. Unde præclare Angelicus : « Multò magis dependet bonitas voluntatis humanæ a « lege æternâ, quàm a ratione humanâ : in omnibus enim « causis *ordinatis*, effectus plus dependet a causâ primâ, « quàm a causâ secundâ, quia causa secunda non agit nisi « in virtute causæ primæ. Quòd autem ratio humana sit re- « gula voluntatis humanæ, ex quâ ejus bonitas mensuratur, « habet ex lege æternâ, quæ est ratio divina; unde dicitur « (Ps. IV, v. 6) : *Multi dicunt : quis ostendit nobis bona?* « *signatum est super nos lumen vultus tui, Domine;* quasi « diceret : lumen rationis, quod in nobis est, in tantum « potest nobis ostendere bona, in quantum est lumen vul-

« tûs tui, i. e. a vultu tuo derivatum. » (1^a 2^æ, q. 19, a. 4, c).

Præterea, ex dictis, ratio humana mensuratur ab objectivo rerum ordine. Sed ipse rerum ordo mensuratur ab intellectu Dei, a quo pendet tanquam a sapientissimo artifice, siquidem necessariae relationes rerum a sapientiâ divinâ dictantur.

§ IV. — De supremâ boni ac mali regulâ.

28. *Status quæstionis.* Quæritur utrum sit generalis regula, in quâ nitatur *ultima* moralitatis ratio. Porrò hæc regula, si existat, debet, 1° esse *universalis*, seu applicari omnibus actibus moralibus; alioquin non esset regula *totius* moralitatis; 2° *perspicua*, ne ad ulteriorem regulam reducat; 3° *suprema*, ut cæteræ ad eam reducantur.

29. *Variæ opiniones.* A paucioribus post Malebranchium proponitur hæc regula: *Illud anteponatur a voluntate, quod intellectus commonstrat habere plus entis aut perfectionis.* Voluntas enim intellectui respondere debet; sed intellectus pluris facit quod plus, quàm quod minus entis habet.

Altera regula proponitur a Balmès: *Actus tuus, ut bonus sit, procedat ab amore Dei explicito, vel saltem implicito.* — Quippe hominis moralitas imitari debet moralitatem Dei, cum sit ejus participata similitudo. Porrò moralitas in Deo nihil est aliud nisi actus quo Deus sese amore prosequitur. Ergo debet homo hunc amorem Dei in singulis suis actibus includere. — Sed potest Deus amari *explicitè*, vel *implicitè*. *Si prius*, amor ad ipsum Deum directè terminatur. *Si posterius*, fertur ad servandum ordinem a Deo stabilitum, præcisè quatenus a Deo stabilitum. (Cf. *Philos. fondam.*, t. III, c. 20, præsert. n. 235 et 244).

Tertia regula sic proponitur a Th. Jouffroy: *Actus tuus, ut bonus sit, conformis esse debet tuo fini.* Enimvero bonum alicujus entis idem est ac finis ipsius. Unde bonum hominis idem est ac finis hominis. Quare bonus est quicumque actus hominem ad finem suum ducit, malus autem qui vel ab eo avertit, vel ad eum relationem non habet. (*Cours de Droit naturel*, leçons 29-31.

Quarta regula proponitur a Kantio: *Sic age, ut actus tuus possit fieri norma cujusvis entis liberi.*

Demum quinta regula est D. Thomæ et aliorum: *Sic age, ut actus tuus sit secundum rationem.*

30. *Assertio 1^a: Rejicienda est prima regula.*

1° *Falso nititur fundamento*; supponit enim voluntatem ab intellectu discordare, si non id eligat quod intellectus commonstrat habere plus entis. Sed ita se res non habet. Nam, ex unâ parte, intellectus quidem pluris *æstimat* id quod plus, quàm id quod minus entis habet, nec tamen dictat necessariò *eligi* debere inter agendum id quod habet plus entis; et, ex alterâ parte, cum voluntas sequitur id quod minus entis habet, non facit contemptu majoris boni, tanquam illud minoris *æstimet*, sed quia putat ad id sectandum sese non obligari.

2° *Falsa trahit consectaria*, quia distinctionem inter præcepta et consilia tollit, et inducit *optimismum*. Et sanè consilii, non autem præcepti est id sectari quod melius esse arbitramur. — Porrò non solum non tenemur ad eligendum id quod *absolutè* melius est, sed ne ad id quidem quod melius est *relativè* ad nos; quia neque ad *absolutum*, neque ad *relativum* *optimismum* obligamur.

31. *Assertio 2^a: Rejicienda est regula balmesiana.*

1° Non sufficienti nititur *fundamento*; siquidem paritas deficit inter moralitatem Dei et moralitatem hominis. Nimirum in Deo, nullus alius actus moralis possibilis est præter amorem quo seipsum prosequitur; in homine verò, *alii* sunt actus morales et possibiles et obligatorii; v. g. actus fidei et adorationis qui amorem non præ se ferunt. — 2° Excludere videtur ab actu morali respectum vel partialem ad proprium commodum; hoc porrò infra confutabitur.

32. *Assertio 3^a: Rejicienda est regula Theodori Jouffroy.*

Nam falsò asserit Jouffroy bonum hominis cum ejus fine converti. — Equidem homo tendere debet ad suum finem, et in tantum vitam suam rectè instituit, in quantum actus suos ad eum ordinat. — At 1° actus aliquis non ideo bonus *efficitur*, quia nos ad finem perducit, sed ideo ad finem per-

ducit, quia bonus est; quapropter Jouffroy effectum sumit pro causâ. — 2° Ut supra (n. 23) diximus, bonitas vel malitia actuum humanorum ipsis inhæret intrinsecè et absolutè. Porrò respectus ad finem præ se fert aliquid iis extrinsecum. *Hinc* est cur multi actus *in se* boni vel mali habentur, independenter a consideratione effectûs vel finis; v. g. amor Dei vel blasphemia.

33. Assertio 4^a : *Rejicienda est regula kantiana.*

1° Non est satis *determinata*, imò nec *suprema*; explicandum enim esset (hoc quippe plurimos fugit) quid *requiratur* ut actus aliquis possit fieri norma omnis agentis liberi. — 2° Cùm *varia* sit variorum agentium liberorum conditio variusque status, rarò admodum norma *unius* potest evadere norma *alterius*.

Attamen Kantii, ut Balmesii regula potest haberi ut *ideale* quoddam, idoneum hominibus ad meliora erigendis.

34. Assertio 5^a : *Vera est regula D. Thomæ.*

Habet enim dotes requisitas ad supremam moralitatis regulam. 1° Est *universalis*, seu applicatur ad omnes actus, quia bonus est omnis actus qui consonat rationi, malus autem qui a ratione discordat. — 2° Est *perspicua*, quia ut notat D. Thomas « *apud omnes rectum est et verum ut secundum rationem agatur.* » (1^a 2e, q. 34, a. 4, c). — 3° Est *suprema*, et ab eâ omnes aliæ vim suam hauriunt; omnis enim actûs moralis *ultima* ratio est eum esse consonum rationi aut dictari a ratione. E. g. regula ista quam proponunt quidam philosophi : *Ordo est servandus*, licèt inter prima rationis præcepta haberi debeat, tamen non est *suprema*, sed reducitur ad regulam nostram; siquidem ideo probatur, quòd dictat ratio ordinem servari debere.

CAPUT III

DE NORMIS QUIBUS ACTUS MORALES CONFORMARI DEBENT

35. Actus humanus moraliter spectatus, duplici normæ subjacet, alteri *objectivæ*, alteri autem *subjectivæ*.

ARTICULUS I

De normâ objectivâ moralitatis.

36. Norma objectiva moralitatis est lex. Porrò dicemus : 1° de lege in universum; 2° de lege æternâ; 3° de lege naturali; 4° de lege positivâ.

§ I. — De lege in universum.

Quærendum est 1° quid sit lex? 2° quomodo dividatur? 3° utrum servari possit intuitu sanctionis aut proprii comodi?

I. De legis natura.

37. Lex nomen habet a *ligando*, quia ligat ad aliquid faciendum vel vitandum.

Quoad *rem*, si *latius* accipiatur, designat *modum constantem et uniformem juxta quem aliquod ens activitatem suam exerit*; hoc sensu, nullum est ens sine lege.

At *proprie* lex est regula quæ præscribitur entibus *rationalibus* ut activitatem suam liberam ei accommodent. Porrò luculenter a D. Thomâ definitur « *quædam rationis ordinatio ad bonum commune, et ab eo qui curam communitatis habet, promulgata.* » (1^a 2^e, q. 90, a. 4, c).